

70. VÝROČIE VZNIKU PREŠOVSKÉJ NEMOCNICE

Soták J., Biroš P., Goč V.

Fakulná nemocnica J.A. Reimana, Prešov

Rozhranie rokov 2004 - 2005 je 70-tým výročím vzniku prešovskej nemocnice v terajšej lokalite na Hollého ulici v Prešove. Nemocnica v Prešove bola v uplynulých storočiach lokalizovaná v rôznych častiach mesta, naposledy v objekte Floriánova brána na Baštovej ulici.

Myšlienka na založenie novej nemocnice vznikla po voľbách v roku 1926, kedy víťazné politické strany v meste navrhli jej výstavbu, pričom vychádzali z nedostojných pomerov a priestorov vtedajšej nemocnice. V krátkom čase bola vybraná lokalita zvaná Slnecný breh časti Prešova - Táborisko. Išlo o najvyššie položenú časť mesta. Slávnostný výkop a základný kameň nemocnice bol položený 28.10.1928 pri príležitosti 10. výročia vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov. Začali sa projektové prípravné práce, zháňali sa finančné zdroje, ktorých nebolo dosť. Vlastná výstavba začala až v roku 1931, ktorú realizovala firma BUŠA. Koncom roka 1934 bola prvá etapa výstavby ukončená. 1.12.1934 sa slávnostne otvoril hlavný, dnes gynekologický pavilón, kde začala aj skúšobná prevádzka. Plná prevádzka bola realizovaná od 1.1.1935. Slávnostné otvorenie nemocnice sa uskutočnilo na verejnom zhromaždení v budove Čierneho orla 11.5.1935 za účasti vedenia nemocnice a okresných, mestských a župných orgánov. Prvým riaditeľom bol chirurg dr. Belo Krausz, ktorý vykonával túto funkciu v starej nemocnici. V začiatkoch svojej existencie mala nemocnica 7 budov, 2 pavilóny boli pre posteľovú časť - terajší hlavný pavilón a ORL pavilón (kde bolo detské oddelenie). Súčasťou nemocničného komplexu boli prevádzkové a hospodárske budovy - vrátnica, kuchyňa, práčovňa, koniareň, garáž, márnica a ďalšie. Na počesť prvého prezidenta ČSR bola pomenovaná ako Nemocnica T. G. Masaryka. Na začiatku mala nemocnica 320 postelí, 8 oddelení, 20 lekárov a celkovo 120 zamestnancov. Nemocnica v rokoch 1935-1945 niekoľkokrát zmenila svoj názov, bola okresnou štátnou, župnou nemocnicou, verejnou nemocnicou. Ďalšie roky boli poznačené potrebou nových oddelení a väčšieho počtu postelí. Rozšírili sa infekčné choroby a TBC. Postupne pribudli ďalšie pavilóny - infekčný a TBC, kožný pavilón, prosektúra.

Prešovskú nemocnicu nepriaznivo zasiahla vojna, resp. jej záverečná časť koncom roka 1944 a začiatkom roka 1945. Pre priblíženie frontovej línie pri ústupe nemeckej armády od Dukly bolo potrebné väčšiu časť nemocnice so zariadeniami, pacientmi a zamestnancami evakuovať do Liečebne Vyšné Hágy. Menšia časť nemocnice s ťažšími chorými zostala v Prešove pod vedením povereného riaditeľa dr. Hečka. Pri bombardovaní a náletoch bola časť nemocničného areálu poškodená. Po oslobodení Prešova na jar 1945 sa personál, zariadenia a prístroje nemocničných oddelení vrátili do Prešova. Po vedení vynikajúceho riaditeľa dr. Rojkoviča a pri heroickom úsilí zamestnancov sa podarilo obnoviť prevádzku nemocnice a začať povojnovú obnovu. Treba poznamenať, že počas existencie Slovenského štátu a vo voj-

nových rokoch zahynuli viacerí zamestnanci ako obeť holokaustu a vojny. Na ich počesť a pamiatku je v hlavnom pavilóne pamätná tabuľa.

V povojnových rokoch sa nemocnica postupne rozrastala. Pribudli nové pavilóny, oddelenia a pracoviská. Rozšírili sa služby v línii 1. kontaktu v teréne a na poliklinikách. Dobudovanie nemocnice začalo v rokoch 1947 - 1948 - TBC pavilón, od roku 1958 neurologický a psychiatrický pavilón, neskôr pavilón pre interné choroby, v ďalšom období pavilón OKB, RZP, pavilón GRO a chirurgický pavilón. V poslednom období to bol detský pavilón. Nemocnica sa na čas rozrástla aj o zdravotnícke zariadenie po armáde - bývalej vojenskej nemocnice, kde boli v rokoch 1960 -1988 oddelenia chirurgických disciplín, poliklinika a SRZP. Detské oddelenie bolo dlhé roky v prenajatých priestoroch sociálneho zabezpečenia.

V rokoch 1948 -1960 bola nemocnica súčasťou krajského ústavu národného zdravia /KÚNZ/ a od roku 1960 do roku 1991 súčasťou okresného ústavu národného zdravia /OÚNZ/. Po dekompozícii OÚNZ sa NsP stala samostatným právnym subjektom pod zriaďovateľskou právomocou MZ SR. Od roku 2003 je súčasťou FNsP aj bývalá psychiatrická nemocnica, predtým psychiatrická liečebňa. Posteľový fond FNsP po pričlenení psychiatrie podstatne narástol, podobne aj počet zamestnancov. Naša FNsP sa prechodne stala najväčšou nemocnicou v SR s počtom vyše 2 500 zamestnancov a počtom 1536 postelí a najväčšou zamestnávateľskou organizáciou v prešovskom samosprávnom kraji. Po redukcii postelí a transformácii posteľového fondu má FNsP v súčasnosti 1446 postelí.

Históriu prešovskej nemocnice tvorili predovšetkým jej zamestnanci. V uplynulých 7-ich desaťročiach v nej pôsobilo nespočetne veľa lekárov, sestier, laborantov, pôrodných asistentiek, sanitárov, nižších a pomocných zdravotníckych pracovníkov, lekárnikov, lekárenských laborantov, právnikov, inžinierov a iných odborníkov.

Treba spomenúť aj ďalšie kategórie pracovníkov, predovšetkým obslužného personálu v doprave, prácovniach, kuchyniach, v prevádzke, vrátniciach, telefónnych ústredniach, administratíve, archívoch, skladoch, výmeníkových stanicach, pri obsluhu elektrických zariadení, energetických a tepelných zariadení, v údržbe a záhradníckych službách.

Vývoj a smerovanie nemocnice v daných spoločenských a politických pomeroch určovali vrcholoví manažéri na čele s riaditeľmi. Prvým riaditeľom nemocnice bol známy chirurg dr. Belo Krausz, ktorý viedol nemocnicu ešte v pôvodných priestoroch na Baštovej ulici. Jeho zásluhou sa úspešne rozbehla činnosť novej nemocnice, ktorú viedol do roku 1939. V rokoch 1939-1941 nemocnicu viedol dermatológ dr. Jozef Kisel, po ňom v rokoch 1941-1945 chirurg dr. Tomáš Sadloň. V tomto období pribudli ďalšie pavilóny, najmä pre liečenie TBC a prenosných ochorení. Počas evakuácie pri oslobodení ČSR bola časť nemocnice vedená dr. Sadloňom v Liečebni Vyšné Hágy, kým jej menšia časť pôsobila v Prešove pod vedením pediatra dr. Hečka.

Po oslobodení ČSR r. 1945 prvým riaditeľom sa stal dr. Dionýz Rojkovič, vynikajúci internista a infektológ. V ťažkých povojnových časoch sa mu podarilo v krátkej

dobe normalizovať činnosť nemocnice za výdatnej pomoci obetavého personálu. Dr. Rojkovič sa ako infektológ vo významnej miere zaslúžil o úspešné zvládnutie epidémií škvrnitého a brušného týfu, TBC a ďalších prenosných ochorení. V rokoch 1946 -1948 bol riaditeľom zakladateľ gynekológie dr. Anton Frič, ktorý úspešne pokračoval v diele predchodcu. V tomto období bol postavený pavilón TBC (dnešná administratívna budova - ekonomický úsek).

Po politických a spoločenských zmenách v roku 1948 boli konštituované ústavy národného zdravia, ako nová organizačná jednotka zdravotníctva. Prešov ako krajské mesto bol sídlom KÚNZ, ktorého prvým riaditeľom sa stal dentista Alexander Seman. KÚNZ zastrešoval všetky zdravotnícke zariadenia v krajoch a okresoch. Riaditelia KÚNZ boli spravidla aj riaditeľmi príslušnej nemocnice. V rokoch 1949 -1952 bol riaditeľom KÚNZ dermatológ dr. Alexander Nagy. Významné obdobie rozvoja prešovskej nemocnice bolov rokoch 1953 -1958, keď bol riaditeľom neurológ dr. Michal Farbaky. V tomto období sa začala výstavba terajšieho doliečovacieho (predtým neurologického pavilónu) a rozsiahly komplex psychiatrického pavilónu. V rokoch 1958 -1959 bol riaditeľom KÚNZ dr. Vladimír Pisarský /posudkový lekár/. Treba povedať, že bol zároveň aj posledným riaditeľom KÚNZ, pretože v roku po reorganizácii štátnej správy a územného usporiadania Prešov prestal byť sídlom kraja. Došlo ku dekompozícii KÚNZ a vznikla organizačná jednotka OÚNZ, ktorej prvým riaditeľom bol dr. Belo Klepsatel, telovýchovný lekár, neskôr zakladateľ FRO. Súčasťou OÚNZ bola aj NsP, ktorá od tejto doby mala opätovne svojho riaditeľa. Prvým vo funkcii bol dr. Walter Linkesch na lôžkovej časti a dr. Flóra Zmorayová v poliklinickej časti. Počas tejto doby začala výstavba interného pavilónu, pričom nemocničné oddelenia boli lokalizované aj v pavilóne chirurgických disciplín na terajšej Reimanovej ulici po odchode vojenského zdravotníctva (tzv. bývalá Vojenská nemocnica).

Vo funkcii riaditeľov OÚNZ sa postupne vystriedali od roku 1960-1991: dr. Belo Klepsatel, dr. Karol Vejmelka, dr. Ladislav Úrge, dr. Štefan Mýtnik, dr. Jozef Lukáč, doc. dr. Arnošt Bayer. V roku 1991 došlo k dekompozícii OÚNZ. NsP sa stali samostatnými právnymi subjektami podriadenými MZ SR. Riaditeľmi NsP po roku 1960 boli postupne: dr. Walter Linkesch, dr. Emil Grobauer, dr. Ladislav Úrge, dr. Dezider Flasík, dr. Mirko Herkeľ. Po osamostatnení NsP boli jeho riaditeľmi: dr. Mirko Herkeľ, dr. Dušan Hruška, dr. Lubomír Javorský, dr. Peter Chudík, Ing. Eva Staneková, dr. Peter Biroš, dr. Ján Sidor a opäť dr. Peter Biroš.

Každý z uvedených riaditeľov prispel svojim spôsobom k rozvoju nemocnice. V tejto súvislosti treba vyzdvihnúť niektoré medzníky v histórii nemocnice. V roku 1971 bola NsP zaradená do kategórie najvyššej, ako NsP III. typu. V tomto čase riaditeľom OÚNZ bol dr. L. Urge a riaditeľom NsP dr. D. Flasík. V roku 1997 bola nemocnica pomenovaná podľa slávneho prešovského lekára dr. Jána Adama Reimana dekrétom ministra zdravotníctva L. Javorského. V roku 2002 sa stala NsP Fakultnou NsP. K tejto zmene došlo 1.9.2002 v súvislosti so zriadením Fakulty zdravotníctva PU. Prvým riaditeľom FNŠP J. A.

Reimana sa stal dr. Peter Biroš. Treba však oceniť organizačnú prípravu tohto aktu s výrazným podielom dekanu FZ dr. A. Eliašovej, predchádzajúceho riaditeľa dr. J. Sidora, vtedajšieho primátora Ing. J. Kopčáka, vtedajších poslancov NR SR za prešovský re-gión, ako aj aktívny tlak a podiel zo strany predstaviteľov PSK, KÚ, OÚ a MŠ SR.

Veľmi plodným obdobím z hľadiska výstavby zdravotníckych objektov a pavilónov nemocnice boli roky 1976 -1989, keď bol riaditeľom OÚNZ dr. J. Lukáč a riaditeľom NsP dr. D. Flasík. V týchto rokoch boli postavené a prístrojové vybavené pavilón OKB, SRZP, pavilón GRO, chirurgický pavilón, bola rekonštruovaná tepláreň, energobloky a ďalšie objekty, súčasne boli postavené polikliniky Centrum a Šváby a mnohé zdravotnícke zariadenia v línii I. kontaktu.

Spomenuli sme riaditeľov nemocnice, ktorým pomáhali ďalší vedúci pracovníci, ich zástupcovia, vedúci pracovníci na odboroch, prevádzkach, primári a zástupcovia na oddeleniach, vedúce sestry OÚNZ a NsP, vrchné sestry a ďalší vedúci pracovníci.

Osobitnú pozornosť si zaslúžia vynikajúci predstavitelia medicíny, ktorých meno bolo známe nielen u nás, ale aj v zahraničí. Z obdobia 18. storočia si zaslúži osobitnú pozornosť dr. J. A. Reiman, ktorého meno s hrdosťou nesie nemocnica. O tejto známej osobnosti sa často hovorí najmä v spojitosti s Reimanovými dňami, ktoré od roku 1971, keď sme si pripomenuli 250. výročie prvej variolizácie proti kiahňam v kontinentálnej Európe, ktorú uskutočnil práve dr. Reiman, poriada Spolok lekárov v Prešove každý rok.

S úctou si pripomíname ďalšie nežijúce osobnosti našej nemocnice. Nezabudnuteľný primár interného oddelenia dr. Š. Kissoczy vychoval celú plejádu svojich žiakov a nasledovníkov na poli vnútorného lekárstva - dr. Grobauer, dr. Dianovského a ďalších, ktorí sami sa stali osobnosťami medicíny v Prešove. Dr. Dianovský sa stal neskôr docentom MLF a prednostom jej internej kliniky. Prvý riaditeľ po vojne dr. D. Rojkovič bol spomenutý medzi manažermi nemocnice, bol aj vynikajúci infektológ a epidemiológ. Zakladateľom našej gynekológie bol druhý povelový riaditeľ dr. A. Frič, ktorý vychoval počas troch desaťročí celú plejádu gynekológov a pôrodníkov. V našej nemocnici vždy pôsobili vynikajúci chirurgovia a zruční operatéri či už doc. Š. Omaník, dr. J. Brtka, dr. L. Pastierik, dr. J. Jurič, dr. S. Hruška alebo prvý riaditeľ dr. B. Krausz. Treba spomenúť aj zakladateľa úrazovej chirurgie a popredného organizátora zdravotníctva v okrese a kraji dr. J. Lukáča. Anesteziológiu a intenzívnu medicínu na Slovensku založil v Prešove dr. A. Lučanský, skvelý odborník a pedagóg, ktorý vychoval desiatky anesteziológov na východnom Slovensku, ale aj celej SR. Našu spomienku si zaslúži zakladateľ pediatrie doc. Hečko, či jeho nasledovníci, najmä dr. G. Krak. Ortopedické oddelenie a RTG oddelenie založil v nemocnici dr. Štepan, RTG odbor rozvinul jeho nasledovník dr. Heuberger. Odborníkom mimoriadnych kvalít bol dr. L. Veselý, neskôr docent na doškološovacom ústave medicíny a prednosta kliniky oftalmológie v Košiciach. Nedávno zosnulý prof. dr. J. Plank, DrSc. bol donedávna nestorom slovenských patológov a učiteľom našich od-

borníkov v patológii a súdnom lekárstve. Pôsobil ako prednosta Ústavu patologickej anatómie.

S uznaním môžeme spomenúť ďalších nežijúcich odborníkov v oblasti medicíny - onkológov dr. Lenoroviča, dr. Hamarovú, dr. Dudu, gynekológov dr. Svätajánskeho, dr. Dudru a dr. Stahovcovú, kardiológa dr. Šafrana, internistu dr. Manajlova, oftalmológa dr. Trenklera, psychiatra dr. Karkošku, detské lekárky dr. Novákovú a dr. Romanovú, detského ORL odborníka dr. Tkáčika, dermatológa dr. Nováka, biochemika dr. Matiska, RTG odborníka dr. Paučulu, urológa dr. Šoltésa, posudkovú lekárku dr. Kvašňákovú, stomatólogov dr. Kriša, dr. Kalenského, závodného lekára dr. Tarbajovského a dr. Zmorayovú, chirurgov dr. Paulíka, dr. Čermáka, či nedávno zosnulú dr. Lazarovú, vynikajúcu žiačku zakladateľa slovenskej anesteziológie a intenzívnej medicíny dr. Lučanského.

Výpočet mien nežijúcich lekárov a popredných medicínskych odborníkov je veľmi rozsiahly. Dobré meno nemocnice vytvárali aj ďalší zamestnanci. Nežijúce vedúce sestry p. Kirchnerová, Dutková, Namešpetrová úspešne viedli stredný zdravotnícky personál. Pamätný je prvý správca nemocnice R. Lieskovský, populárny správca Š.

Tabák, ale aj ďalší hospodárski pracovníci - Germuška, Schutz, Rybianský, Janči, Weber, Michelová a mnohí ďalší.

Vďaka obetavej práci stoviek a tisícok zdravotníckych pracovníkov si prešovská nemocnica udržala významné postavenie v sieti zdravotníckych zariadení na Slovensku. V súčasnej dobe transformácie zdravotníctva sa vytvárajú možnosti rozširovania palety zdravotníckych služieb a vysokej kvality diagnostiky a liečby ale aj výučby stredného zdravotníckeho personálu vo výučbových základniach fakultnej nemocnice a na fakulte zdravotníctva.

Literatúra

1. OMELKA, Š. O stavbe okresnej nemocnice v Prešove. In Šariš, 15, 1934
2. LIESKOVSKÝ, R. Okresná nemocnica v Prešove hotová! In Šariš, 10, 1934
3. FARBAKY, M. Prehľad vývoja zdravotníctva v Prešove. In Lekársky obzor, 18, 1969
4. BIROŠ, P., SOTÁK, J., LINKESCH, W., GOČ. V. Sedemdesiatka prešovskej nemocnice. Prešov: Expres print, 2004